

Kritika

könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv

Szeli István

A kristálytisza költői tudat versei

Pap József: *Ráadás és maradvány*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2006

Szinte döbbenetes, hogy az utóbbi években mily gyakran jutunk el a tegnap még duzzadó költői erőktől táplált eleven alkotófolyamatok profán összegezéséhez. Ahhoz a ponthoz, ahol gyarló embersorsunk kényszerűségéből már nem folyamatként fogjuk fel a létezés elénk táruló látványát, hanem egy életmű körülhatárolt, zárt tömbjét látjuk benne, amelyben már nem a mozgó, változó s folyton megújuló erővonalak hatása jut érvényre, hanem a kiteljesedett egész, létünk summája, összegezése, foglalata, embervoltunk végső értelme tárul elénk.

E korántsem derűs gondolatokat valójában nem Pap József versgyűjteményének a posztumusz kiadása kelti életre e sorok írójában, hanem maga a költő, a nemrég még velünk együtt vergődő és reménykedő ember, a kor- és pályatárs, de akinek a versében az őt körülvevő s egyre zsugorodó parányvilág már csak „ráadás” és „maradvány”.

Hovatovább fél évszázadig jártam Pap József költészetének a nyomában. Egyrészt professziómból kifolyólag: mint zsűritag, pályázati bizottságok vagy kiadóvállalatok felkért szakvéleményezője, legtöbbször és legszívesebben azonban mint verskedvelő magánember. E többféle s alkalmyszerűen változó funkciók közös nevezője azonban mindvégig azonos maradt, amit most e végső aktus fogalmazásakor is hangsúlyozni kívánok: a korunk és életünk mikrovilágából alkotott nagy költészet megteremtője. Ezt próbáltam felvázolni az alábbi sorokban is, amelyek írásakor még magam sem gondolhattam, hogy posztumusz kiadványt méltatok.

Pap József költészetére nem jellemzőek azok a vonások, amelyek az úgynevezett „fejlődéslírára” érvényesek. Ez azt jelenti, hogy sem képvilága, sem tematikája, de még kifejezőeszközei tekintetében sem folyton terebélyesedő, gyarapodó, méreteiben mind tágabb és változatosabb költői glóbusz látványát tárja elénk. Ez a megállapítás azonban (még ha önellentmondónak látszik is) Pap József költészetének olyan pozitívumáról tanúskodik, amit korunk emberének esztétikai ismérvei, kritikai szemlélete és értékkritériumai nemigen méltányolnak, hisz a „korszerű”, a „haladó”, a jelen igényeihez alkalmazkodó és témaköreiben is ilyen elvárású irodalmi tudat híveinek a számára aligha jelent minőségi értéket az ember „ébredésének” az az állapota, amelyben a kristálytisztá költői tudat a maga célját ebben jelöli meg: „... merő / Ébredés vagyok / És színjőzanul / Rovom soraimat / Hogy az értelem / Ne leljen bennük / Semmi kivetnivalót” (*Az erőszakos szó*).

Egyedül ez az álláspont, az ilyen magatartás teszi lehetővé, hogy a költői szó nem válik az élet véletlenjeinek a játékszerévé, a létezés háborgó hullámainak a prédájává. Még megelégedésünkre szolgál, hogy Pap József a *Rádás és maradvány* című kötetében (még címében is) ezt a költői alapállást ismerjük fel: az önmagához hű, önmaga emberi habitusához mindvégig ragaszkodó költő szól hozzánk, az az ember, akit már mintegy ötven esztendője úgy ismertünk, mint aki nem a lét mélységeiben és magasságaiban, még kevésbé a tér és az idő roppant dimenzióiban keresi (s végül találja meg) önmagát, hanem a velünk és bennünk élő parányvilágot, annak összefüggéseit, elemeinek a rendszerét tárja föl, ami a költő szava nélkül talán örökre rejtve maradt volna mindannyiunk számára. Korábbi köteteinek a címei is többnyire erről a szándékról beszélnek: *Rés*, *Véraláfutás*, *Jegy*, *Kert(v)észének* stb.

Mindezekre a versekre (éppúgy mint a legújabb, immár posztumusz kötetbe soroltakra is) érvényesnek tartjuk, amit a *Rés* című első Pap-kötetről írtunk: „Az ismeretlen létezés tárul fel s fordul felénk új arcával ezekben a versekben, s megvilágosodnak bennük dolgaink kohéziója, vonzástörvényei, a költőileg interpretált világ egész mozgástana: láthatóvá lesz az egész rejtőzködő lét. Ebben az összefüggésben érezzük a kötet cím jelképi jelentését is végtelenül pontosnak és kifejezőnek: valóban rést ütött az ő (és a mi) nem látott vagy nem eléggé meglátott világunkon, és segített kimondani énünk szétporló, foszlékony tartalmait.”

Az itt mondottak azonban korántsem arról beszélnek, hogy Pap József ismétli önmagát, vagy hogy képtelen megszabadulni egy valamikor kánonként tisztelt, egyedül lehetségesnek elfogadott önkifejezéstől. A szókészlet, a szavak kapcsolása és rendjük kialakítása, a képzetek újszerű társítása, a fogalomvilág változása, de még a meg-megújuló szóképek is – mindez és még sok egyéb versépítő elem félreismerhetetlenül Pap Józsefé, az ő kézjegyére vall, noha állandóan váltakozó és újszerű variánsként. Ez tette költőnk versírását oly sajátossá, egyénivé, összetéveszthetetlené újabb kori költészetünk történetében.